

Skolens indretning

Skolens indretning og elevens mulighed for at færdes på skolen sammen med sine kammerater har stor betydning for elevens faglige og sociale udbytte af skoleforløbet. Er tilgængeligheden god, er det lettere for eleven at indgå i det sociale fællesskab med klassekammeraterne, at deltage i undervisningen på lige vilkår – uanset hvilke fag det er, og at være inkluderet i klassen. Omvendt kan de fysiske rammer betyde, at elevens følelse af at være anderledes bliver forstærket, hvis han/hun f.eks. ikke kan komme ind i faglokaler, og undervisningen for hele klassen må flyttes til et almindeligt lokale på grund af ham/hende.

Der er ingen facitliste over den ideelle indretning af skoler, der har elever med muskelsvind. Dels er der tale om individuelle forskelle afhængig af den enkelte elevs diagnose, funktionsnedsættelse m.v., dels er der forskel på skolebygninger og skolers indretning på forhånd, og dermed hvilke ændringer der kan og bør foretages, for at skolen kan blive tilgængelig for eleven med muskelsvind.

Når skolen skal vurdere, hvilke løsninger der skal til for at gøre skolen tilgængelig for eleven, er det vigtigt at tænke på hele skoleforløbet og sygdomsudviklingen. Kan man f.eks. forvente, at eleven får behov for andre hjælpemidler, bl.a. en kørestol, der stiller andre krav til tilgængelighed?

Følgende områder vil skoler, der har elever med muskelsvind, meget ofte skulle forholde sig til og om nødvendigt ændre. Under hvert punkt er en beskrivelse af principper for indretning, og hvad man skal tage højde for.

Indretning – herunder møbler og hjælpemidler

- Adgangsforhold
 - Dørautomatik
- Trapper / niveauforskelle / gange
 - Ramper
 - Elevator
 - Trappelift
- Klasselokale / faglokaler
 - Bord
 - Arbejdsstol
 - Computer
- Toilet
 - Specielt toiletsæde
 - Sædeløft
 - Briks og lift
- Lovgivning
- Vil du vide mere

Det er vigtigt, at der løbende følges op på elevens behov for tilpasning af tilgængeligheden på skolen og på behovet for hjælpemidler.

- **Adgangsforhold**

Som udgangspunkt skal eleven med funktionsnedsættelse kunne komme ind og ud af skolebygningen ved egen hjælp. Eleven bør ikke være afhængig af, om der er en lærer, forælder, hjælper eller andre elever til at åbne døren for sig.

Inde i bygningen er det optimale, at eleven kan bevæge sig rundt på hele skolen på eget initiativ, men ofte vil det være nødvendigt at udvælge relevante døre, der bliver forsynet med en eller anden form for dørautomatik.

Relevante hjælpemidler:

Dørautomatik

- **Trapper / niveauforskelle / gange**

Uanset hvilken type muskelsvind eleven har, vil trapper og niveauforskelle altid volde problemer for eleven. Hvis eleven går dårligt på grund af den nedsatte muskelkraft, vil det kræve uforholdsmæssigt mange kræfter at gå på trapper, og er eleven kørestolsbruger, kan trappetrin og niveauforskelle kun forceres, hvis der er ramper, elevator eller som nødløsning en trappelift.

Når skolen skal vurdere, hvilke løsninger der skal til for at gøre skolen tilgængelig for eleven, er det vigtigt at tænke på hele skoleforløbet og sygdomsudviklingen. Får eleven f.eks. behov for en ”crosser” (el-drevet køretøj) eller en el-kørestol og hvornår? Er der plads til ramper, skal der installeres elevator osv.

De fleste skoler har meget lange gange og dermed store gå-afstande mellem klasselokaler, kantine, lærerværelse, gymnastiksal m.m. Det kan volde problemer at gå så langt for en elev med muskelsvind, der er gående. Hvis eleven har en el-kørestol eller en ”crosser”, som han/hun bruger udendørs eller over længere afstande, skal der tages stilling til, hvor crosseren eller el-kørestolen må parkeres, når eleven ikke bruger den? På gangen lige uden for klasseværelset eller i klasselokalet?

For at tilgodese elevens behov vil vi anbefale, at hjælpemidlet placeres så tæt på eleven som muligt.

De lange afstande kan også volde problemer for en elev i kørestol. Det tager tid at komme fra et lokale til et andet eller fra en etage til en anden, hvis eleven er nødt til at køre en omvej i forhold til sine gående kammerater, skal bruge elevator osv. Derfor er det vigtigt at tænke på placeringen af klasselokalet i forhold til de lokaler, toilet m.m., som eleven i øvrigt skal bruge.

Relevante hjælpemidler og indretning:

Rampe

Elevator

Trappelift

• **Klasselokale / faglokaler**

Der er flere ting at være opmærksom på, når det gælder størrelse og indretning af klasselokalet og lokalets placering i forhold til de steder, hvor eleven med muskelsvind skal færdes.

Følgende spørgsmål vil være relevante at undersøge ved klasselokalet:

- Hvor skal eleven sidde – så det også fungerer i forhold til computer, printer, lysindfald i computerskærmen m.m.?
- Er der plads til at komme rundt i lokalet i el-kørestol?
- Hvor langt er der til det toilet, som eleven med muskelsvind kan benytte?
- Er der plads til at parkere en crosser eller el-kørestol i eller lige uden for klasselokalet?

I mange tilfælde kan det være svært at opnå den ideelle indretning og størrelse på et klasselokale til en elev i kørestol. Derfor vil der ofte være tale om kompromisser, fordi det ikke er muligt at gøre ældre skoler 100 procent tilgængelige. Til gengæld stiller en kompromis-løsning større krav til den mentale rummelighed – ud fra devisen ”et lille klasselokale kræver et stort hjertelum.”

Ved indretning og placering af eleven med muskelsvind i klasselokalet er det vigtigt at være opmærksom på, at den mest praktiske løsning ikke altid er den bedste for elevens mulighed for socialt samvær med klassekammeraterne. F.eks. kan det være praktisk at placere eleven med muskelsvind i et hjørne tæt på printer, stikkontakter m.v., men placeringen kan godt betyde, at eleven bliver mere isoleret fra sine kammerater.

Faglokaler

Som udgangspunkt skal eleven med muskelsvind kunne komme ind i alle faglokaler, uanset om han/hun sidder i el-kørestol, er dårligt gående eller bruger crosser. Er lokalerne ikke tilgængelige, skal skolen på forhånd tage stilling til, hvad man så gør, når eleven får brug for at blive undervist i det pågældende faglokale.

I faglokaler, som har en særlig indretning – f.eks. lokaler til hjemkundskab og fysik og kemi-undervisning – bør kravet til skolen være, at eleven skal kunne komme ind i lokalet og placeres, så han/hun kan se, hvad der foregår ved tavlen, samt deltage i undervisningen. Man kan ikke forvente eller forlange, at skolen bygger hele faglokalet om, men de fysiske rammer må ikke forhindre, at eleven får det samme udbytte af undervisningen som sine klassekammerater.

Møbler

For eleven med muskelsvind er valg af skolemøbler vigtig for elevens mulighed for at deltage aktivt i undervisningen og i det sociale liv i klassen.

F.eks. har eleven med muskelsvind, der kan gå, meget svært ved at følge sine kammerater ud på gangen eller på fællesarealer i frikvartererne, hvis det er besværligt for ham/hende at rejse sig fra stolen. Et el-løft på sædet, der kan hæve sædet så højt, at eleven får strakt benene helt, inden han/hun slipper sædet, vil gøre det meget nemmere og hurtigere for eleven at komme op at stå.

Også valg af arbejdsbord kan have betydning for elevens aktive deltagelse i klassen. Hvis bordet f.eks. er meget stort, kan det være svært at flytte rundt på bordopstillingen i klassen, som man normalt gør ved gruppearbejde m.m. Det kan føre til, at eleven kan føle sig isoleret og udenfor. En løsning kunne være at få et mindre bord, der stadig har de elektriske funktioner, eleven har brug for.

Elevens siddestilling er i øvrigt vigtig at være opmærksom på, når man vælger bord og stol til eleven. Mange elever har stor risiko for at få skæv ryg, hvis de ikke får den rette støtte til at opnå en god siddestilling.

Relevante hjælpemidler og møbler:

Stol

Bord

Computer

• Toilet

Elever, der er dårligt gående

En elev med muskelsvind, der er gående, kan have brug for nogle få hjælpemidler for at kunne klare sig selv, når han/hun skal på toilettet.

Toilet-rummet må godt være lille, så eleven har mulighed for at støtte sig til væggene eller bruge håndtag, der er monteret på væggen.

Et almindeligt toiletsæde har ofte for stort et hul for en elev med muskelsvind. Han/hun kan på grund af nedsat muskelkraft have svært ved at holde sig siddende på toiletsædet og kan derved glide for langt ned i toilettet. Her vil et toiletsæde med et smallere hul og en form, der støtter bækkenet, kunne betyde, at eleven sidder mere stabilt og ikke skal holde sig oppe med armene.

For en elev, der har svært ved at rejse sig op fra den siddende stilling, vil et elektrisk sædeløft kunne hjælpe ham/hende op. En almindelig fast toiletforhøjer kan ikke bruges, da eleven skal kunne nå gulvet med begge fødder for at få størst mulig stabilitet, når han/hun sidder på toilettet.

Relevante spørgsmål i forbindelse med indretning af toilet for eleven, der kan gå:

- Kan eleven selv lukke og låse døren til toilettet?
- Kan eleven selv udløse udskylning af toilettet?
- Kan eleven selv betjene vandhanen og evt. håntørret?

Elever, der bruger el-kørestol

Skal et toilet være egnet til en elev i el-kørestol, er der helt andre krav til størrelsen af rummet. De fleste kørestolsbrugere med muskelsvind har brug for at kunne ligge ned, mens de får hjælp til af- og påklædning i forbindelse med toiletbesøg. Derfor skal der være plads til briks og lift foruden hjælperen og el-kørestolen – og døren skal kunne lukke.

Som tommelfingerregel skal der være plads til en hjælper på tre sider af eleven i kørestol.

Andre ting, der er vigtige at tænke på ved indretning af et kørestolseget toilet:

- håndvask og armatur (evt. elektronisk) skal kunne betjenes fra en kørestol
- spejlet skal have en højde, der passer til en siddende person
- der skal evt. etableres automatisk døråbner
- rumtemperaturen på toilettet skal være høj. De fleste mennesker med muskelsvind har et øget behov for passiv varme, da de ikke selv kan arbejde sig til eller genvinde varmen
- der skal evt. monteres en loftmonteret eller en manuel lift.

Drenge med muskelsvind, der sidder i kørestol, bruger oftest en urinkolbe, når de skal tisse. Her behøver de ikke lift og briks på et stort handicaptoilet, men kan eventuelt bruge et mindre rum, der skal kunne lukkes/aflåses.

Relevante hjælpemidler og indretning:

Toiletsæde

Sædeløft

Briks

Lift

Forslag til indretning for kørestolsbruger (eksempel)

- **Lovgivning**

Det er skolens ansvar at sikre, at særlige hjælpemidler, som er en forudsætning for, at eleven får tilstrækkeligt udbytte af undervisningen, stilles vederlagsfrit til rådighed. Dette gælder også for hjælpemidler, som er nødvendige for, at eleven kan forberede sin undervisning hjemme. Særlige undervisningsmidler og tekniske hjælpemidler er en del af den specialpædagogiske bistand. Det er skolen i samarbejde med Pædagogisk-Psykologisk Rådgivning (PPR) og evt. andre rådgivere, der har ansvar for at vurdere om et teknisk hjælpemiddel er nødvendigt eller ej.

- **Vil du vide mere...**

EMU Bevilling af hjælpemidler i grundskolen

<http://tilgaengelighed.emu.dk/tilgaengelighed/grundskolen/hjaelpemidler/bevilling.html>

Folkeskoleloven (særligt § 3, stk. 2, § 19 og § 20 og § 47).

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=25528>

Bekendtgørelse om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand. BEK nr. 1373 af 15/12/2005 (særligt § 2, stk. 4).

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=25013>

Vejledning om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand. VEJ nr. 4 af 21/01/2008 (særligt ad § 2 og ad § 5, stk. 1).

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=114197>

Se også Statens Byggeforskningsinstituts hjemmeside (SBI). Her kan man finde Universitets- og Bygningsstyrelsens (UBST) tjekliste til undervisningsbyggeri:

<http://www.sbi.dk/tilgaengelighed/tjeklister/ubst>

Hvem kan man spørge til råds om skoleindretning?

- PPR (Pædagogisk Psykologisk Rådgivning), der også er den instans, der indstiller en evt. ombygning eller indkøb af hjælpemiddel til skolens ledelse
- RehabiliteringsCenter for Muskelsvind – når det drejer sig om elever med muskelsvind, der i forvejen er henvist til rehabiliteringscentret.
- Evt. ergoterapeuten i den kommune, eleven bor i
- Evt. en byggeteknisk rådgiver fra den kommune, eleven bor i
- VISO (den Nationale Videns- og Specialrådgivningsorganisation), hvis der er tale om en meget specialiseret og kompliceret sag.

Møbler og hjælpemidler i skolen

- **Bord**

Et arbejdsbord med elektriske hæve- og sænkefunktioner og med skråplade er meget velegnet for en elev med muskelsvind – uanset om eleven er gående eller kørestolsbruger. El-funktionerne skal let kunne betjenes af eleven selv, så han/hun ikke er nødt til at bede andre om hjælp.

Bordpladen skal være delt i to: Den ene skal kunne skråtstilles, mens den anden del af bordpladen skal være fast og plan, så eleven har mulighed for at lægge ting på bordet, der ikke rutsjer ned, når bordet skråtstilles.

Elever, der er gående eller bruger lange benskiner kan have brug for at stå op i en del af undervisningen. Her skal bordkanten være lige, så eleverne har mulighed for at ”vippe” fra side til side uden at fanges af en udskæring i bordpladen.

Dilemmaet for mange elever med muskelsvind i kørestol er, at de bedst kan udnytte deres hånd- og armkræfter, når de sidder fremadlænet. Men de har også brug for at sidde meget præcist med kropsstøtte og andre tilpasninger i deres kørestol. Dilemmaet løses ved at sørge for, at eleven kan sidde helt tilbage mod ryglænet i den mest optimale siddestilling for at undgå rygskævhed og dårlige siddevaner, og at bordet er tilpasset, så eleven kan komme tæt på bordet ved hjælp af en udskæring i pladen og den skråtstillede bordplade.

For kørestolsbrugere må bordet ikke have en tværpind, som fodstøtterne på kørestolen kan støde imod.

Arbejdsborde med el-funktioner findes i mange størrelser. Vi vil anbefale, at bordet maksimalt må fylde som to enkeltborde, så det er muligt at sætte bordet sammen med andre elevers borde ved gruppearbejde. Dvs. bordets mål bør være 90 x 60 cm. Hvis bordet bliver for stort, vil det ikke kunne flyttes rundt og placeres andre steder i lokalet, når den øvrige klasse ændrer bordopstilling – og kan dermed betyde, at eleven kan føle sig isoleret i forhold til kammeraterne.

- **Briks**

Elever med muskelsvind, der ikke kan stå, skal ligge ned, for at hjælperen kan tage bukser af og på ved toiletbesøg. De elever, der bruger lange benskiner, har også brug for en briks, når skinnerne skal tages af og på.

Briksen bør placeres på handicaptoiletet, der derfor skal være stort nok til, at eleven kan køre ind i sin el-kørestol, hjælperen har plads nok til at lifte ham/hende over på en briks eller et væghængt leje og videre over på toiletet.

Optimalt bør briksen være eleverbar, så hjælpere uanset højde kan få korrekte arbejdsstillinger.

- **Computer**

De fleste elever med muskelsvind har fra skolestart behov for at have en bærbar computer i klasseværelset, en opkobling til Internet og til skolens intranet (hvis der findes et sådant) samt en kombineret scanner og printer ved sin arbejdsplads, så han/hun kan se resultatet af sine skriftlige løsninger og aflevere dem på papir, som de andre elever gør.

Målet er, at eleven skal blive fortrolig med at anvende computerens arbejdsfunktioner og lære at gemme og finde dokumenter osv. sideløbende med, at han/hun lærer at læse, skrive og stave. I starten vil computeren være elevens supplerende arbejdsredskab, og resten af klassens elever vil også kunne bruge den. I takt med at eleven mister kræfter eller ikke har udholdenhed nok til at løse længere skriftlige opgaver, bliver computeren gradvist elevens primære skriveredskab.

Vi anbefaler, at eleven får mulighed for at løse de samme opgaver som de andre elever. Det vil sige, at klassens almindelige bøger ligger digitalt kopierede eller scannet ind, så de er lige til at slå op på – enten på en cd, på pc'en eller på et intranet.

Det vil være en stor fordel, hvis alle skriftlige materialer ligger som scannede filer, når skoleåret starter, så eleven med muskelsvind har sine hæfter på den måde, som han/hun bedst kan arbejde med dem. Denne løsning er helt i overensstemmelse med ophavsretten, da skolen jo har betalt for elevens hæfte, som derefter gøres digitalt. Vi vil foreslå, at hjælperen begrænser scanning i selve timen til få løse blade, som læreren – mere spontant – har lyst til at bruge i undervisningen.

Hvis eleven ikke har en bærbar computer, som han/hun tager med hjem, anbefaler vi, at eleven får mulighed for at installere skolens programmer på hjemmets computer, så eleven kan transportere opgaver på et memorystick mellem skolen og hjemmet eller sende dem via Internettet.

Når eleven begynder at have svært ved at skrive en læselig håndskrift eller har svært ved at følge med, når han/hun skriver i hånden, bør eleven overgå til primært at arbejde ved computeren. Dette vil også sikre, at eleven får en rutine i at bruge computeren, kan arbejde i et tempo, der svarer til de andre elevers og kan bruge computeren og programmerne ved skolens obligatoriske test, termins- og afgangsprøver.

- **Dørautomatik**

Det skal vurderes, hvilken løsning der er bedst for eleven nu og på længere sigt. F.eks. hvordan automatikken skal udløses? Hvis der er tale om en knap, skal det afklares, hvor den skal placeres, hvor hårdt der skal trykkes på knappen osv.

Til yderdøre i skolen kan der med fordel installeres en dørautomatik som i et supermarked. Dvs. døre, hvor åbningen udløses af en censor.

- **Elevator**

Der findes mange forskellige typer elevatorer, men den mest almindelige er en elevator med én dør. Det vil sige, kørestolsbrugeren skal kunne vende 180 grader i elevatoren uden problemer. Pladskravet er derfor 185 x 185 cm svarende til vendearealet for en el-kørestolsbruger.

Skal der være plads til en crosser, er pladskravet ved en 180 grader vending 225 x 225 cm.

En elevator til en kørestolsbruger skal have en fri dørbredde på 90 cm – men jo bredere døren er, jo lettere er det at manøvrere ind og ud.

Elevatoren skal have automatiske skydedøre, som åbner, når elevatoren stopper. De automatiske døre skal forblive åbne længe nok til, at en kørestolsbruger eller en langsomt gående kan nå at komme ud og ind.

Elevatorens betjeningspanel skal anbringes på elevatorens langside og helst midt på, så det er let at betjene for alle. Det skal anbringes vandret i 90 cm's højde, og aktivering af knapperne skal kunne ske ved et let tryk.

Foran elevatoren skal være en friplads, der er stor nok til, at en kørestolsbruger kan foretage en 180 graders vending. F.eks. hvis elevatoren er optaget, skal kørestolsbrugeren kunne vende om.

(Kilde: Ribe Amts Hjælpemiddelcentral)

- **Handicapegnet toilet (forslag til indretning)**

Vores anbefalinger til indretning af handicapegnet toilet på skoler til en el-kørestolsbruger:

- Venderadius på 185 x 185cm.
- Plads til, at en hjælper kan hjælpe fra både højre og venstre side af toilet og håndvask – optimalt 90 cm på hver side af toilet, og min. 60 cm ved håndvask
- En flad, frithængende vask, så el-kørestolen kan komme ind under
- Letbetjent armatur – evt. med elektronisk føler
- Spejl placeret i en højde, der passer til en siddende person (fra gulv til underkant af spejl = 90 cm – til overkant af spejl = 180 cm.)
- Loftlift til at flytte eleven fra kørestol til toilet – optimalt en runddækkende loftlift
- Opklappelig, væghængt briks. Briksens overkant fra gulv bør være 90 – 120 cm – optimalt bør højden kunne justeres, så hjælperen – uanset højde – får en god arbejdsstilling.

- **Rampe**

Ramper kan være en nødvendig løsning, hvis skolebygningen har niveauforskelle. Hældningen på en rampe må dog ikke være mere end 1:20 svarende til 5 %. Det betyder, at en rampe på 1 meter højst må stige 5 cm.

Ramper skal være min. 150 cm brede, så en kørestolsbruger og en gående person uhindret kan passere hinanden.

I begyndelsen og afslutningen af en rampe skal der etableres en repos – dvs. et plant areal - hvor kørestolsbrugeren kan vende. Pladskravet til reposen er 185 x 185 cm for en kørestol, mens en crosser har brug for en vendeplads på 225 x 225 cm.

Rampers belægning skal være jævn, fast og skridsikker.

(Kilde: Ribe Amts Hjælpemiddelcentral)

- **Stol**

Elever med muskelsvind, der kan gå, men har svært ved at rejse sig fra siddende stilling, har behov for en arbejdsstol med el-løft på sædet. Sædet skal kunne hæves så højt, at eleven kan få strakt benene helt, inden sædet slippes med bagdelen. Desuden skal stolen være udstyret med lås på hjulene. I nogle tilfælde bør låsen være styret elektrisk, hvis eleven ikke kan eller vil få svært ved at bruge en manuel låsestang.

Mange elever med muskelsvind har på grund af nedsat muskelkraft omkring hofterne svært ved at holde lårene samlet. Lårene falder ud til siden, hvilket betyder, at eleven skrider frem i sædet og runder i lænden. Eleven har derfor behov for en særlig sædepude med ”lår-styr”, som støtter lårene til at ligge parallelt på sædet.

Det er vigtigt at sørge for, at eleven enten kan nå gulvet med fødderne, når han/hun sidder i stolen, eller får en eller anden form for understøttelse. Hvis fødderne blot hænger, er der stor risiko for, at han/hun får fejlstillinger i fødderne.

Visse firmaer har udviklet særlige sædepuder og arbejdsstole, der lever op til ovenstående behov.

- **Sædeløft til toilet - elektrisk**

Børn med muskelsvind, der har svært ved at rejse sig fra siddende stilling, har behov for el-sædeløft på toilettet. Sædeløftet skal kunne hæves elektrisk, så eleven ikke skal bruge så mange kræfter på at komme op at stå.

Toilettet med sædeløft kan i dagligdagen bruges som almindeligt toilet for de øvrige elever på skolen.

- **Toiletsæde**

Eleven med muskelsvind vil på et almindeligt toiletsæde sidde meget ustabilt og skulle holde sig oppe med armene for ikke at ”falde ned i hullet”. Derfor vil et

toiletsæde med et smallere hul og en udformning af brættet, der støtter bækkenet, være velegnet.

Sådanne specielt udformede toiletsæder kan også bruges af andre uden problemer.

- **Trappelift**

En trappelift installeret på en skole er meget sjældent en god løsning for en elev i el-kørestol eller på crosser. Derfor fraråder vi skoler at installere trappelifte. Årsagen er, at det tager alt for lang tid at bruge en trappelift, og at det kræver en hjælpers tilstedeværelse.

Vi vil anbefale, at skolen installerer elevator og/eller ramper.

Kun i særlige tilfælde kan en trappelift være en mulighed. F.eks. ved lokaler, hvor eleven sjældent kommer, eller i tilfælde hvor eleven først bliver kørestolsbruger i de sidste skoleår.